

MÜBÂREK

(المبارك)

Maddî ve mânevî açıdan hayır getirip artarak devam eden anlamında bir sıfat

(bk. BEREKET).

MÜBÂREK ALİ PAŞA

(bk. ALİ PAŞA MÜBÂREK).

MÜBÂREK es-SABÂH

(مبارك الصباح)

Osmanlılar'ın Küveyt kaymakamı

(bk. KÜVEYT).

MÜBÂREKİYYE

(المباركية)

İsmâil b. Ca'fer es-Sâdık'ın (ö. 138/755-56 [?])

kölesi Mübârek'e nisbet edilen, İsmâil'in babasından önce öldüğünü ve imâmetin çocuklarına intikal ettiğini ileri süren fırka

(bk. İSMÂİLİYYE).

MÜBÂREKPÛRÎ

(المباركپوری)

Ebü'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdirrahîm el-Mübârekpûrî (1865-1935)

Hindistanlı hadis âlimi.

Hindistan'ın kuzey eyaleti Uttar Pradeş'e bağlı A'zamgarh şehrinin Mübârekpûr beldesinde doğdu. İslâm dünyasında Mübârekfûrî diye tanındı. İlk eğitimini babasından gördü; Urduca ve Farsça bazı risâleler okudu. Daha sonra Hüsâmeddin el-Mievî ve Selâmetullah el-Ceyracpûrî gibi âlimlerden Arapça, fıkıh, fıkıh usulü ve mantık dersleri aldı. Tahsilini tamamlamak için Gâzîpûr'daki (Uttar Pradeş) Çeşme-i Rahmet Medresesi'ne gitti; medresenin reisi Abdullah Gâzîpûrî'den beş yıl süreyle akf ve nakf ilimleri okudu. Ardından hocasının teşvikiyle Delhi'ye, Hindistan'daki Ehl-i hadis hareketinin kurucusu kabul edilen Nezîr Hüseyin'in yanına giderek ondan çeşitli eserler okudu ve bu eserlerle başka kaynakların rivayet ve tedrîs icâzetini aldı (1306 [1888] tarihli bu icâzeti *Tuhfetü'l-aḥvezi*'nin başında yayımlanmıştır: I, 3-4).

Tahsilini tamamladıktan sonra Mübârekpûr'a dönerek irşad ve tedrîs faaliyetine başladı. Burada kurduğu Dârü'ttâ'lim adlı medresede ders okuttu, fetva verdi, vaaz ve irşadla meşgul oldu. Şöhreti kısa sürede yayıldı ve bölgede birçok medresenin kurulmasına öncülük etti. Gondabondihar'da açtığı Sirâcülülûm'da bir süre ders verdi. Azîmâbâdî'nin isteği üzerine onun yanına giderek 'Avnü'l-ma'bud adlı eserinin telifine yardımcı oldu (1902-1905). Hocası Abdullah Gâzîpûrî'nin davetiyle bir ara Ârre'deki Medrese-i Ahmedîyye'de ders okuttu; ardından bir süre Kalkûta'daki Dârü'l-Kur'ân ve's-sünne Medresesi'nde hocalık yaptı. Tedrîs hayatı boyunca pek çok öğrenci yetiştirdi. Bunlar arasında *Siretü'l-İmâm el-Buhârî*'nin müellifi Abdüsselâm Mübârekpûrî, oğlu Ubeydullah er-Rahmânî, Berlin'de Arapça hocalığı yapan Muhammed b. Abdülkâdir el-Merâkeşî ve Leknev'deki Nedvetü'l-ulemâ hocalarından Takıyyüddin el-Hilâlî gibi isimler yer alır. Mübârekpûrî daha sonra doğduğu beldeye dönerek eser yazmakla meşgul oldu. Bu sebeple Suudi Arabistan hükümetinin Harem-i şerif'te, Hindistan'da ve Dârü'l-hadisî'r-Rahmâniyye'de hadis dersleri vermesi için yaptığı teklifleri geri çevirdi. Mübârekpûrî, sadece telifle meşgul olduğu bu dönemde en önemli eseri olan *Tuhfetü'l-aḥvezi*'ye ağırlık verdi. Eserin yarısına geldiğinde gözlerini kaybettiyse de Delhi'ye gidip ameliyat oldu ve gözlerinin biri açıldı. Eserin geri kalan kısmını oğlu Ubeydullah Mübârekpûrî ile öğrencilerinden Abdüssamed Mübârekpûrî'nin yardımıyla tamamladı. 22 Ocak 1935'te vefat etti ve Mübârekpûr'da defnedildi.

Mübârekpûrî, XIX. yüzyılda özellikle taklitçi akımlara tepki olarak gelişen ve polemikçi bir hüviyet taşıyan Ehl-i hadis hareketinin önemli simalarından biridir. Amelî konularda hiçbir mezhep imamına uymayan Mübârekpûrî itikadda Selefi bir yol takip etti. *Tuhfetü'l-aḥvezi*'de belli bir mezhebin görüşüne göre yorum yapılarak hadislerle ilgili görüşler arasında tercihlerde bulundu. Diğer eserlerinde, özellikle Hanefî mezhebine bağlı Diyûbend ekolü mensuplarıyla ihtilâf halinde oldukları, namazda imamın arkasında Kur'an okuma ve köylerde cuma namazı kılma gibi konular ağırlıklı biçimde yer alır. Diğer taraftan dönemin Batılılaşmış aydınlarına, Seyyid Ahmed Han tarafından temsil edilen modernist harekete şiddetle karşı çıktı ve onlara reddiye yazdı. Ehl-i hadis hareketinin şiddetli tepkilerine hedef olan Ehl-i Kur'an hakkında ise *Tuhfetü'l-aḥve-*

zi'nin mukaddimesinde bir bölüm ayırdığı, ancak ölümü sebebiyle bunu yazmaya fırsat bulamadığı kaydedilmektedir. Eserlerinde ilmî bir üslûp kullanmakla birlikte muhaliflerine karşı zaman zaman alaycı ifadeler sarfettiği, mensubu olduğu Ehl-i hadis hareketini destekleme ve Hanefîler'i eleştirme konusunda aşırı gittiği belirtilmektedir (Abdülhay el-Hasenî, VIII, 243).

Eserleri. 1. *Tuhfetü'l-aḥvezi şerhu Câmi'i't-Tirmizî*. Eserin kaleme alınmasında müellifin çağdaşı bazı Hanefî âlimlerinin yazdığı Tirmizî şerhlerinin önemli rolü olmuştur. Bunlardan özellikle Enver Şah el-Keşmîrî'nin *el-'Arfü's-şezî 'alâ Câmi'i't-Tirmizî*'siyle İşfâkurrahmân el-Kandehlevî'nin *et-Ṭibü's-şezî fi şerhi't-Tirmizî* adlı eserinin Tirmizî'nin kitabını Hanefî fıkıhına tâbi bir eser haline çevirdiğini düşünen Mübârekpûrî kitabına mensubu olduğu Ehl-i hadis hareketinin düşüncelerini yansıtmıştır (Ebû Yahyâ İmâm Han Nevşehrevî, *Terâcim-i 'Ulemâ-i Ḥadis-i Hind*, I, 402-403). Klasik hadis şerhleri tarzında kaleme alınan ve yazımı on dört yıl (1921-1935) süren şerhin sonundaki bir takrizden ilk cildin 1924'te basıldığı anlaşılmaktadır (Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-aḥvezi*, X, 531); daha sonra tamamı dört cilt olarak neşredilmiştir (Delhi 1935). Eserin ikinci baskısı iki ciltlik *Muḥaddime*'siyle birlikte on iki cilt halinde yapılmış olup (nşr. Abdurrahman Muhammed Osman, Kahire 1964-1967) Mültan, Diyûbend, Beyrut ve Kahire neşirleri de vardır. Hindistan Ehl-i Hadis Konferansı Ehl-i hadis düşüncesini yaymak için eseri ücretsiz olarak dağıtmıştır (Ebû Yahyâ İmâm Han Nevşehrevî, *Hindustân*, s. 189-190). **2. *Muḥaddimetü Tuhfeti'l-aḥvezi*.** Eserde hadis tarihi ve hadis literatürü hakkında bilgi verildikten sonra Tirmizî'nin hayatı, çalışmaları, hadisçiliği ve *el-Câmi'u's-şahîh*'in özellikleri anlatılmaktadır. Mübârekpûrî'nin, *Keşfü'z-zünûn*'dan büyük ölçüde istifade ederek yazdığı *Muḥaddime* (Çakan, s. 166), vefatından sonra 1940 yılında (3. baskı, Beyrut 1404) öğrencilerinin gayretiyle yayımlanmış (*Muḥaddimetü Tuhfeti'l-aḥvezi*, II, 218-220), bu neşir Kahire baskısında iki cilt halinde yer almıştır. **3. *Şifâ'ü'l-gilel fi şerhi Kitâbi'l-'İlel*.** Tirmizî'nin *Kitâbü'l-'İleli's-sağîr*'inin şerhi olan çalışma *Tuhfetü'l-aḥvezi*'nin son cildinin sonunda neşredilmiştir (X, 458-530). **4. *İbkârü'l-minen fi tenkidi Âşâri's-sünen*.** Hindistanlı Hanefî âlimi Zahîr Ahsen en-Nimevî'nin özellikle mezhepler arasında ihtilâflı olan ahkâm hadislerini toplamak ve Hanefî mezhebi açısından değerlendirmek üze-

MÜBÂREKPÛRİ

re tasnif ettiği *Âşârü's-sünen* adlı kitabını eleştirmek amacıyla Arapça olarak kaleme alınmıştır (Delhi 1338/1919; Laylpur 1388/1968). **5.** *İ'lâmü ehli'z-zemen tebşiratü Âşâri's-sünen*. Yine *Âşârü's-sünen*'in tenkidi hakkında Urduca bir eser olup *İbkârü'l-minen*'in tercümesi olması da muhtemeldir (Ebû Yahyâ İmâm Han Nevşehrevî, *Hindustân*, s. 54). **6.** *Nürü'l-ebşâr*. Zahir Ahsen Nimevî'nin köylerde cuma namazının kılınmasının zaruri olmadığına dair *Câmi'u'l-âşâr fi'htişâşî'l-cum'a bi'l-emşâr* adlı Urduca risâlesine cevap olarak yazılmış Urduca bir risâledir ve aynı konudaki diğer iki risâleyle birlikte yayımlanmıştır (Lahor 1978). Mübârekpûrî'nin bu eseri desteklemek için yazılmış *Ziyâ'ü'l-ebşâr ve Tenvirü'l-ebşâr bi-te'yidi Nûri'l-ebşâr* adlı Urduca iki risâlesi daha vardır. **7.** *Taḥkîku'l-kelâm fi vücûbi'l-kırâ'a ḥalfe'l-imâm*. Hint alt kıtasında Hanefîler'le Ehl-i hadîs arasındaki en önemli ihtilâf konularından biri olan, cemaatle namaz kılarken imâmın arkasında Kur'an okumanın farz olup olmadığına dair bu Urduca eserde müellif imâmın arkasında Kur'an okumanın farz olduğunu söylemektedir (I, 1320/1902; II, 1335/1916, baskı yeri yok; Mültan 1978). Hindistan Ehl-i Hadîs Konferansı bu eseri ücretsiz dağıtmıştır (a.g.e., s. 189-190). **8.** *el-Maḳâletü'l-ḥüsnâ fi sünniyeti'l-muşâfaḥa bi'l-yedi'l-yümnâ*. Urduca bir risâle olup Vasiyyullah Muhammed Abbas tarafından Arapça'ya çevrilmiştir (Faysalâbâd 1402). **9.** *el-Ḳavlü's-sedîd fi mâ yete'allaku bi-tekbîrâti'l-'îd* (Lahor 1968). **10.** *Kitâbü'l-Cenâ'iz*. Urduca olan eserde cenaze ile ilgili hükümler geniş bir şekilde ele alınmıştır (Mübârekfûrî, *Muḳaddimetü Tuḥfeti'l-aḥvezi*, II, 209-210). Müellifin *Ḥayrû'l-mâ'ûn fi men'î'l-firâr mine't-tâ'ûn* adlı bir eseri daha vardır. Mübârekpûrî hocası Nezîr Hüseyin ile Abdullah Gâzîpûrî'nin fetvalarını bir araya getirmiş, Nezîr Hüseyin'in fetvaları *Fetâvâ Nezîriyye* adıyla neşredilmiştir (I-II, Delhi, ts.). *el-Vişâḥu'l-ibrîzî fi ḥükmi'd-davâ'i'l-İngilîzî* adlı yayımlanmamış risâlesinden döneminin güncel problemleriyle de ilgilendiği anlaşılmaktadır. Onun yayımlanmamış veya tamamlanmamış Urduca başka risâleleri de zikredilmektedir (a.g.e., II, 210; Ebû Yahyâ İmâm Han Nevşehrevî, *Terâcim-i 'Ulemâ'-i Ḥadis-i Hind*, I, 406-407).

BİBLİYOGRAFYA :

Mübârekfûrî, *Tuḥfeti'l-aḥvezi* (nşr. Abdurrahman M. Osman), Kahire 1986, I, 3-5; X, 531; a.m.f., *Muḳaddimetü Tuḥfeti'l-aḥvezi* (nşr. Abdurrahman M. Osman), Kahire 1387/1967, I, 98-

99; ayrıca bk. Abdüssemi' el-Mübârekfûrî'nin yazdığı biyografi, II, 189-220; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-ḥavâtır*, VIII, 242-243; Ebû Yahyâ İmâm Han Nevşehrevî, *Hindustân meyn Ehl-i Ḥadis ki 'İlmî Ḥidmât* (nşr. M. Hânîf Yezdânî), Sahival 1391/1971, s. 51, 54-55, 132, 189-190; a.m.f., *Terâcim-i 'Ulemâ'-i Ḥadis-i Hind*, Lahor 1992, I, 401-407; Emîn Ahsen Islâhî, *Mebâdi-i Tedebür-i Ḥadis*, Lahor 1989, s. 13-14; İsmail L. Çakan, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul 1989, s. 165-166; İrşâdülhak Eserî, *Pâk u Hind meyn 'Ulemâ'ey Ehl-i Ḥadis ki Ḥidmât-i Ḥadis*, Faysalâbâd 1990, s. 112-114; Halid Zaferullah Daudî, *Pakistan ve Hindistan'da Şâh Veliyyullah ed-Dehlevî'den Günümüze Kadar Hadis Çalışmaları*, İstanbul 1995, s. 218-222.

MEHMET ÖZŞENEL

MÜBÂŞERET

(المباشرة)

Haksız fiil ile zarar arasındaki doğrudan ilişki anlamında fıkıh terimi.

Sözlükte “bir işi üstlenip bizzat yapmak; bir şeyi diğerine bitişirmek, iki insan teni birbirine temas etmek” gibi anlamlara gelen **mübâşeret** kelimesi, fıkıh terimi olarak haksız fiille zarar arasındaki doğrudan ilişkiyi ifade eder. Kur'an-ı Kerim'de aynı âyette (el-Bakara 2/187), biri ramazan gecelerinde kişinin eşiyile cinsel birleşmede bulunabileceğini, diğeri itikâf esnasında bu eylemin yasak olduğunu bildiren iki cümlede mübâşeret masdarından türeyen fiiller kullanılmıştır. Buna karşılık bazı hadislerde (meselâ bk. Buhârî, “Şavm”, 23) ve fıkıh kitaplarında mübâşeret kelimesine cimâ dışındaki cinsel amaçlı öpme ve sarılma gibi fiilleri belirtmek için yer verildiği görülür. Fıkıh literatüründe, özellikle tam ehliyetli olmayan kişinin kendi başına, yani kanunî temsilcisinin iznine gerek olmaksızın bazı hukukî işlemleri yapabilmesini belirtmek için de bu kelime sıkça kullanılır.

Haksız fiil sorumluluğundan söz edilebilmesi için bir zararın, bunu doğuran haksız bir fiilin ve bu fiille zarar arasında uygun bir sebep-sonuç ilişkisinin bulunması gerekir. Bu ilişkiye günümüz hukuk dilinde “uygun illiyet bağı” denilmektedir. Uygun illiyet bağı İslâm hukuk doktrininde mübâşeret ve tessebbüb durumları ayırt edilerek ele alınır. Zarar insan fiilinin doğrudan etkisiyle meydana gelirse buna mübâşeret, dolaylı etkisiyle meydana gelirse tessebbüb adı verilir. Mübâşeretle zarar verenin fiiliyle zarar arasında başka ihtiyarî bir fiil yoktur, bu durumda fâil **mübâşir** adını alır; tessebbübde ise zararlı sonuç, birincisi bulununca normal olarak diğeri-

nin de meydana geleceği iki âmilin etkisiyle oluşmaktadır, bu sebeple ilk âmilin fâiline **mütesebbib** denir. Mübâşeret ve tessebbüb kelimelerinin fıkıh literatüründe bu anlamda kullanılması V. (XI.) yüzyılda başlamış, VII. (XIII.) yüzyıldan itibaren yaygın birer terim haline gelmiştir (Yıldız, s. 51-54).

Fıkıh kitaplarında mübâşeret örneklerinin tessebbüb örneklerine göre az olması, mübâşeretin özel incelemeyi gerektiremeyecek ve fazla görüş ayrılığına yol açmayacak nitelikte olmasına bağlanabilir. Bu noktaya dikkat çeken Subhî Mahmesânî, Emile Tyan'ın *Le systême de la responsabilitê délictuelle en droit musulman* adlı doktora tezinde (Beyrouth 1926, s. 212) yer alan, mübâşeret durumunda tessebbübdekine göre sorumluluğun istisnâ olduğu iddiasını eleştirir; gerek cana ve can bütünlüğüne gerekse mala yönelik haksız fiillerle ilgili vâkanın böyle bir tesbiti doğrulanmadığı gibi fakihlerin de bu yönde bir ifadelerinin bulunmadığını belirtir (*en-Nazarîyyetü'l-'amme*, I, 182).

İslâm hukukunda benimsenen temel kural, mübâşeret durumunda sorumluluğun teşekkülü için kusur şartının aranmamasıdır. *Mecelle*'de bu kaide, “Mübâşir müteammid olmasa da dâmin olur” şeklinde ifade edilmiştir (md. 92). Buna göre silâhını çekip karşısındaki kimseyi öldüren, başkasına ait malı gasbeden, eksiltlen, ayıplı hale getiren veya yok eden kimse kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın sorumlulu sayılır. Yine uyuyan kimsenin ve temyiz kudretine sahip olmayanların mübâşeretten vermiş oldukları zararlardan dolayı tazmin sorumluluğu doğar (Serahsî, XXVI, 185; Muvaffakuddin İbn Kudâme, IX, 358). Buna karşılık *Mecelle*'de, “Mütesebbib müteammid olmadıkça dâmin olmaz” denerek (md. 93) tessebbüb hallerinde tazmin sorumluluğu için kusurlu olmanın şart olduğu ifade edilmiştir. Meselâ hukuka aykırı olarak yolda açılan kuyuya bunun varlığından haberi olmayan bir kimse düşüp zarar görse kuyuyu açan şahıs sorumlu olur. Bu olayda zararın illeti yani ona en yakın sebep düşme fiili olmakla birlikte sorumluluk bu illeti meydana getiren ve kusurlu bulunan kuyu kazma fiilinin fâiline aittir (Tessebbüb hallerinde sorumluluk için kusurlu olmanın mutlak bir şart sayılmaması gerektiği ve fıkıh eserlerinde yer alan konuya ilişkin ifadelerin tahlili hakkında bk. Yıldız, s. 160-167). Aynı şekilde yalancı şahitlerin tanıklığına binaen mahkûm olanın zarara uğramasında hâkim mübâşeret yoluyla etkili olduğu hal-